עקב

א. "והיה עקב תשמעון"

על הפסוק "והיה עקב תשמעון" יש מספר פירושים, ומהם:

א) "עקב" הוא סוג מסויים של מצוות: ה"מצוות קלות שאדם דש בעקביו"[1]. והמשמעות של "והיה עקב תשמעון" היא, שתקיימו גם מצוות אלו.

ב) "עקב" הוא הזמן של "עקבתא דמשיחא". והמשמעות של "והיה עקב תשמעון" היא, שאז, בעקבתא דמשיחא, בודאי יהיה "תשמעון" – כפי שהובטח בפרשת נצבים[2], שלפני ביאת המשיח יקויים "ושבת עד הוי' אלקיך"[3].

כיון ששני פירושים אלו הם על אותו פסוק, ויותר מכך – על אותה מילה, מובן[4], שיש ביניהם קשר.

ב. בזכות או בחסד

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר את זה שלאחר "והיה עקב תשמעון...", ובהמשך לכך, נאמר "ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך".

בכך אין מובן:

בהשפעה מלמעלה יש שני אופנים: השפעה הניתנת משום שהאדם זכה לה על התנהגותו הראויה, והשפעה הניתנת למי שאינו ראוי, מפני חסדו של הקדוש־ברוך־הוא, בדומה לכ"ו הדורות שלפני מתן תורה, שהיו ניזונין בחסדו של הקדוש־ברוך־הוא[5], או הניתנת לבני ישראל מפני הברית והחסד אשר נשבע – מפני הברית שכרת הקדוש־ברוך־הוא עם האבות והשבועה שנשבע להם, אשר בגינה יש לתת לבני ישראל כל טוב, אף כאשר אינם ראויים לכך ח"ו[6],

כדוגמת שני אוהבים נאמנים הכורתים ביניהם ברית, שמשמעותה שאף אם במשך הזמן תהיינה הפרעות שעלולות לגרום בדרך כלל להיפך האהבה – בכל זאת לא תחלש אהבתם[7],

וכך גם השבועה, שהיא החלטה חזקה ביותר לקיים את הדבר שעליו

---

1) פרש"י ריש פרשתנו. ובתנחומא כאן: מצות קלות .. שמשליכין אותן תחת עקביהן".

2) ל, ב. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

3) אוה"ת ריש פרשתנו. שם ס"ע תצא. ריש ע' תקד (בשם אוה"מ).

4) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 35, שכל הפירושים שבפסוק אחד שייכים זה לזה. עיי"ש.

5) פסחים קיח, א. וגם לאחרי מ"ת שייך זה – באו"ה. ואולי י"ל דגם בבנ"י – לזמן קצר (ראה בכ"ז – אגה"ת פ"ו. תו"א ר"פ בשלח. קונט' ומעין מאמר ח' ואילך).

6) וצ"ע לתווך זה עם המבואר באגה"ת וכו' המסומן לעיל.

7) לקו"ת נצבים מד, ב. ובכ"מ.

נשבעו: שאף אם יהיו מניעות ועיכובים רבים וסיבות הגיוניות שלא לקיים דבר זה, בכל זאת יקיים הנשבע את שבועתו בלי להתחשב בכל זה ולמרות כל העיכובים[8].

אם כך, אין מובן: שמירת "הברית ואת החסד אשר נשבע" צריכה להיות, לכאורה, בכל מצב. מדוע תולים זאת ב"עקב תשמעון...". ומצד שני: במצב של "עקב תשמעון...", כאשר בני ישראל מקיימים אפילו את המצוות הקלות שאדם דש בעקביו, אז מגיע להם שכר בזכות – מדוע זקוקים לברית, לחסד ולשבועה[9]?

ג. לא "נהמא דכסופא"

ההסבר לכך הוא:

כאשר מעניקים מתנת חנם, שהמקבל לא עמל בעבורה, הרי זהו "נהמא דכסופא" – לחם של בושה, שניתן חנם, ללא זכות[10]. אך הקדוש־ברוך־הוא חפץ לתת לישראל טוב מושלם, ולכן הוא קבע שכל ההשפעות – אף אלו המגיעות מעל להשתלשלות, ממקום שעבודת הנבראים כשלעצמה אינה מגיעה אליו – תגיע דוקא על ידי עבודה, ושהעבודה תהיה מעין[11] ההשפעה[12].

לכן נדרשת יגיעה גם לצורך השפעה הניתנת מפני "הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך", ודוקא עבודה של "עקב תשמעון", כי עבודה זו היא מעין הברית והחסד אשר נשבע לאבותיך, כדלהלן בסעיף ו'. לפיכך, כאשר "עקב תשמעון", אין מקבלים מלמעלה רק לפי השכר המתאים לעבודה, כלומר, השפעה המדודה לפי היגיעה, אלא מקבלים השפעה בלתי מוגבלת – לפי "הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך".

ד. התבטלות בזמן הבית ובעקבתא דמשיחא

כדי להבין זאת, יש להקדים ולציין את מעלת עבודתם של ישראל בזמן

---

8) שלכן נשבעין לקיים את המצות בכדי לזרז את עצמו (נדרים ח, רע"א. וש"נ). וראה קונט' הנ"ל מאמר יד פ"א. מאמר דו' תשרי תש"ל. ועוד.

9) עד"ז הקשה גם הכלי יקר כאן (ד"ה ושמר ה"א לך).

10) ראה תדבא"ר פ"כ. לקו"ת צו ז, ד.

11) שעי"ז דוקא מתבטא שהעבודה היא היא הממשיכה את ההשפעה שלמעלה. אבל באם היתה ההמשכה באה גם ע"י עבודה אחרת, היתה אז הוכחה שצורך העבודה הוא רק ענין צדדי בדרך סגולה, ולא שהעבודה מעוררת את ההמשכה – ובמילא (אף שההמשכה באה ע"י עבודה) ה"ז עכ"פ בגדר "נהמא דכסופא", מכיון שההמשכה באה לא באופן דסיבה ומסובב (ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 272) – ובמילא אין כאן שלימות הטוב.

12) בדוגמת מה שגם בחי' "מאד" שלמעלה (בל"ג האמיתי) באה ע"י עבודה, ודוקא – ע"י העבודה ד"ובכל מאדך", שהיא מעין ובדוגמא לבחי' מאד האמיתי (דרמ"צ קכג, ב. קס, ב. ובכ"מ). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 112 ואילך ובהערות שם, שגם בבחי' אור הבל"ג, העבודה (אינה ענין צדדי, כ"א) היא היא הממשיכה את האור. עיי"ש.

הגלות על פני עבודתם בזמן הבית, ובזמן הגלות עצמו – מעלת העבודה בתקופה של עקבתא דמשיחא[13], כאשר חושך הגלות עצום ביותר*[13]:

כאשר יהודי מקיים מצוות בזמן שאלקות מאירה אצלו בגלוי, מתוך תענוג בעבודתו, מעורבת בכך מציאותו שלו, ואין מתבטאת כל כך התבטלותו כלפי הקדוש־ברוך־הוא. אך בקיום מצוות בזמן החושך, אין מעורבת מציאות האדם, והתבטלותו של היהודי באה אז לידי ביטוי[14].

אמנם, בזמן הגלות[15] "אין אנו יכולים (לעלות וליראות ו)להשתחוות לפניך"[16]: דוקא בזמן הבית, כאשר היתה אלקות בגלוי – "ליראות", היתה ראיית אלקות, וכדרך שבא לראות כך בא ליראות[17] – גרמה ראיה זו להשתחוואה "בבחינת פנימיות", ל"בטל[18] רצונך מפני רצונו" – רצונו העצמי של היהודי התבטל לחלוטין. ואילו בזמן הגלות, כיון שאין "ליראות", ממילא אין גם "להשתחוות", וההשתחוואה הקיימת בכל זאת היא רק "בבחינת חיצוניות", שיש לו "רצון אחר ומחשבה אחרת בפני עצמו" והוא רק "מכניע את הגוף שלא ימרוד"[19],

אך זאת רק לגבי כמות הביטול. שהביטול שבזמן הבית מקיף את האדם כולו, עד ש"אין לו רצון וחפץ אחר כלל", ואילו בזמן הגלות אין הוא חדור בביטול, אלא נשאר "דבר בפני עצמו", והוא רק מכניע את עצמו כלפי הקדוש־ברוך־הוא,

---

13) ועד"ז בכללות יותר – העילוי שנעשה בנשמה ע"י ירידתה למטה (שאז היא – בחי' יעקב יו"ד עקב (תו"א עז, ב. ובכ"מ). וראה תניא פל"ז (מח, א), שירידת הנשמה לעוה"ז היא "בחי' גלות ממש".

*13) כמבואר במס' סוטה – בסופה – באריכות.

14) בכ"מ מבואר (אוה"ת תצא ע' תתק. ד"ה כי עמך ש"ת בתחלתו – בשם הבעש"ט. ובכ"מ), שהעילוי שבזה"ג הוא בענין הצמאון והאהבה. והוא מה שהצמאון לאלקות בזה"ג הוא יותר מבזמן הבית. והחידוש שבפנים הוא, שגם בהביטול – יש יתרון בזה"ג. כי בהביטול שמצד הגילויים, מעורב גם מציאותו של הבטל, משא"כ בביטול שבזה"ג, כבפנים (וע"ד המבואר להלן הערה 20).

15) וכ"ה גם בנוגע לכללות ענין ירידת הנשמה למטה (ראה לעיל הערה 13), ש"גם שיהי' צדיק גמור .. לא יגיע למעלת דביקותו* בה' בדחילו ורחימו בטרם ירידתו לעוה"ז החומרי" (תניא שם).

*) דיוק הלשון "דביקותו": ההפרש בין דביקות להתקשרות (ראה ד"ה והי' עקב תרע"ג – בהמשך תער"ב) הוא, שדביקות מורה שאינו מציאות לעצמו (שלכן, לשון המורגל בנוגע לאור הוא, שהוא **דבוק** בהמאור – כי כל מציאות האור הוא רק גילוי המאור). והתקשרות מורה, שהוא מציאות לעצמו אלא שהוא מקושר כו'. ולכן, בנוגע להנשמה כמו שהיא **טרם** ירידתה, כותב "דביקותו", משא"כ בהנשמה שלמטה אמרו (ראה זח"ג עג, א. וראה לקו"ת במדבר (טז, ב), ד"ה אז ישיר תש"ד ועוד. שזה קאי על הנשמות כמו שהן **למטה**) "תלת **קשרין** כו' ישראל **מתקשראין** באורייתא כו'".

אלא שמ"מ, הלשון "מתקשראין" מורה גם על **העילוי** שנעשה ע"י ירידת הנשמה למטה.

---

16) נוסח התפלה – מוסף דיו"ט.

17) תגיגה בתחילתה. אוה"ת ס"פ וירא ע' קג, ב ואילך.

18) לשון המשנה – אבות פ"ב מ"ד.

19) ראה בכ"ז לקו"ת ברכה צח, ב.

אך לגבי מהות הביטול – הרי אדרבה[20]: ההכנעה בזמן הגלות, כיון שאינה קשורה למציאות האדם, היא התבטלות אמיתית. החסרון הוא, שההתבטלות לא חדרה לאדם כולו, והוא נשאר מציאות ממשית, אך ההתבטלות שאכן קיימת (בחיצוניות) היא אמיתית[21]. לעומת זאת, ההתבטלות שבזמן הבית, הנובעת מגילוי אור, אינה התבטלות מוחלטת, כי הביטול עצמו קשור במציאותו של האדם, כדלעיל[22].

20) ובדוגמת מעלת העבד "פשוט" על העבד "נאמן". דאף שעבודת העבד פשוט היא "בדרך עול ומשא, כי אינו חפץ בזה באמת כי בשעת מעשה הוא רוצה להיות חפשי" – ולא כעבד הנאמן שעבודתו היא בשמחה ותענוג, מ"מ עיקר הביטול והנחת עצמותו הוא בעבד הפשוט דוקא. כי עבד הנאמן, מכיון שהתקשרותו לאדונו היא מחמת שמכיר מעלת אדונו הרי בהתקשרותו זו מעורבת גם מציאות העבד (אף שההתקשרות שלו היא באופן דעבד, ולא כהתקשרות דאוהב ואהוב וכדומה). משא"כ עבד הפשוט שעבודתו היא מחמת אימה ופחד מאדונו (שהם מכריחים אותו לעבוד את אדונו היפך טבעו ורצונו), ה"ז ביטול לגמרי (ד"ה ומקנה רב תרס"ו והמאמרים שלאחריו. עיי"ש בארוכה).

21) וגם בנוגע להאדם, הרי עבודת עבד הפשוט דוקא (עם היותה נגד רצונו) "נעשה אצלו כמו טבע בנפשו ממש", ומילוי רצון אדונו "זהו כל חיותו ומציאותו שלזה נברא ונוצר ואין לו דבר עצמי זולת זאת" (ד"ה ומקנה רב שם). שלכן "עבודתו היא תמידית בלי שום שינוי וחילוף", משא"כ בעבד הנאמן (ד"ה אלה הדברים תרס"ו).

22) ומענין ודוגמת דבר, שדוקא בעוה"ז הוא הביטול ד"אין עוד" (ד"ה ולקחתם תרס"א. וראה ד"ה אם בחוקותי תרס"ז (המשך תרס"ו ס"ע תלח) "דענין העבודה בפועל דבחי' אין עוד הו"ע קבעומ"ש בחי' עבודת עבד").

23) ראה ד"ה אלה הדברים שם.

24) ראה ילקו"ש ריש פרשתנו. ועוד. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 174.

ה. מתוך קבלת עול כל המצוות שוות

כל דבר בא לידי ביטוי בסופו של דבר בפועל ממש. והמעלה שצויינה לעיל, שקיימת ב"עקב", בעקבתא דמשיחא, מתבטאת בקיום ה"מצוות קלות שאדם דש בעקביו".

כאשר העבודה קשורה למציאותו שלו, יש אצלו הבדל בין מצוה אחת לאחרת: המצוות הקשורות ל"ראש", שאצלן מאיר אור נעלה, חשובות יותר בעיניו, והוא מהדר בהן יותר מאשר במצוות הקשורות ל"עקב". לעומת זאת, כאשר קיום המצוות הוא מתוך קבלת עול, מפני ציווי האדון, אז הוא מקיים את כל המצוות באותו אופן[23], כי מצד המצוה כמצוה, כרצון ה', אין הבדל בין "קלה שבקלות" לבין "חמורה שבחמורות"[24].

ו. דוקא על ידי "עקב" מגיעים לעצמות

זהו הקשר בין "והיה עקב תשמעון" לבין "ושמר... את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך":

קיום המצוות מצד הרגשת האור מגיע לדרגה זו של אלקות, המאירה

לנבראים. הוא מצמצם את עצמו, כביכול, לפי דרגת הנבראים, כך שיוכלו להשיגו[25], אך לא לדרגת האלקות הנעלית מצמצום, שהרי שם "לית מחשבה תפיסא ביה כלל"[26].

יותר מכך: כיון ש"הוא לבדו הוא ואפס בלעדו ממש", לכן, כאשר עבודת האדם היא מצד הרגשת האור, שמעורבת בה מציאותו העצמית, הרי זו סתירה לגילוי עצמותו, ית'[27].

דוקא על ידי עבודה מתוך קבלת עול – "ענקב תשמעון", שבה אין מעורבים שכלו ומציאותו של האדם, דוקא על ידי כך מגיעים לגילוי עצמותו, כפי שהוא כשלעצמו[28].

לפיכך נאמר "והיה עקב תשמעון..." – "ושמר... את הברית ואת החסד אשר נשבע...", כי על ידי עבודה בבחינת "עקב" נעשים[29] כלי[30] לעצמות.

ז. מ"תשמעון" ל"ראה"

כבר הוסבר פעם בהרחבה[31], שהתכלית היא, שגם הענינים שמעל

25) בד"ה אלה הדברים שם, ש(גם) ההתקשרות של עבד הנאמן, היא מצד הרגש ההפלאה דאוא"ס (איך שהוא מופלא ומרומם מעולמות, וגם ההפלאה דאוא"ס מצד עצמו). אבל, גם הביטול שמצד בחי' זו הוא רק ד"כולא קמי' כלא חשיב", ש"יש כאן מציאות המרגיש .. (אלא) שמתבטל במציאותו ע"י הרגש זה". והביטול ד"אין עוד" – הוא מצד עצמות דוקא (ד"ה ולקחתם שם. אם בחוקותי שם).

26) הקדמת התקוני זהר – פתח אלי'. וראה ד"ה לך תרס"ו. תכלית חכמה (קונט' דרושי חתונה – בסה"מ קונטרסים ח"א) תרפ"ט.

27) ראה עד"ז תניא פל"ה (מד, ב).

28) ראה ד"ה קדוש אתה תרס"ז בהמשך תרס"ו (קרוב לסופו), שהעבודה דקב"ע מגיעה בבחי' העלם העצמי דא"ס ממש.

29) בדוגמת העקב שבאדם, שפעולת הרצון [שאינו מציאות לעצמו, כ"א מרוצת והמשכת העצם – ד"ה אנכי תש"ג. ובכ"מ. וראה סה"ש תש"ד ס"ע 78 ואילך] היא בעקב יותר מבראש (ד"ה אין הקב"ה בא בטרוניא תרפ"ה. אני ישנה תש"ט ועוד).

30) לכאורה הי' אפשר לומר, שהעקב [שבאדם. ועד"ז בנמשל – העבודה דקב"ע] אינו מתייחס להרצון יותר מהראש, כ"א שהראש, להיותו כלי לשכל – השכל שבו מסתיר על הרצון, ובהעקב – לא ישנו הסתר זה.

אבל מהלשון בתו"א (א, ב) "ובבחינה זו נקרא הרגל ראש .. שסופן הוא תחלתן שבחי' הרגל נקרא ראש", משמע שמעלת הרגל "בבחי' זו" היא בדוגמת מעלת הראש בבחי' הגילויים. והיינו שנעיצת תחלתן בסופן הוא באופן, שבחי' סופן – רגל, הוא כלי לבחי' תחלתן – כמו שהראש הוא כלי לשכל.

וכן מובן גם מהענין ד"דירה בתחתונים", מה שדוקא התחתונים הם דירה לעצמותו ית' (ובעולמות העליונים – רק גילוי, שזהו "ירידה מאור פניו ית'" (תניא פל"ו. נת' בד"ה באתי לגני תשי"א פ"ה. וש"נ) – שזהו לא רק לפי שהגילויים שישנם בעליונים מסתירים על העצמות, ובעוה"ז – אין הסתר זה, אלא גם) לפי שההרגש שמציאותו מעצמותו – בעוה"ז, הוא בדוגמת והוא "כלי" ודירה להעצמות שמציאותו מעצמותו (אגה"ק סי' כ'. ביאוה"ז בשלח מג, ג. ביאוה"ז להצ"צ ע' ריד. וראה המשך ר"ה תרצ"ד בסה"מ תיש"א (פי"ד. ובד"ה בסוכות שם בתחלתו). מצה זו תש"ז פ"ב. ובכ"מ).

ומזה מובן גם בנוגע לענייננו, שהעבודה דקב"ע היא כלי להעצמות (משיחת ש"מ אייר תשכ"ה).

31) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 241 ובהערה 12.

להשתלשלות יבואו בגלוי[32] ובפנימיות. לכן נדרש, שגם העבודה מתוך קבלת עול, הנובעת מעצם הנשמה, הקשורה לעצמות, תאיר בפנימיות.

כלומר, יש צורך בשתי המעלות: שקיום התורה והמצוות לא ייעשה מתוך התחושה של האדם, אלא מתוך התמסרותו והתבטלותו כלפי הקדוש־ברוך־הוא, שמעל להבנתו. ועם זאת, שביטול זה יחדור לכל מציאותו, עד שיהיה לתענוג שלו.

הדבר נרמז גם בכך שמיד לאחר פרשת עקב מגיעים לפרשת ראה: בתחילת העבודה, כשנמצאים בדרגה של "עקב", אין קיימת הדרגה של "ליראות", כדלעיל בסעיף ד', והעבודה נעשית רק באופן של "תשמעון". אך דוקא על ידי כך מגיעים מיד ל"ראה", ולא רק לראיה בדרגת הגילויים, אלא ל"ראה אנכי" – גילוי העצמות.

ח. ההתחלה: מתנת חנם

לפי האמור לעיל ניתן לבאר את הסדר של שלוש הפרשות וההפטרות הראשונות של שבעה דנחמתא*[32]:

ההתחלה ונתינת הכח לכל ענין היא – אתערותא דלעילא[33]. לכן קוראים בשבת הראשונה שלאחר תשעה באב – בתחילת העבודה לאחר החורבן דסליק לעילא ולעילא*[33] – את פרשת ואתחנן – מתנת חנם[34]. גם ההפטרה בשבת זו היא "נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם" – נחמה הבאה מלמעלה.

זהו ההסבר לכך שהבקשה ב"ואתחנן..." היא "אעברה נא ואראה"[35], בבחינת ראיה, הנעלית משמיעה[36], כי מצד גילוי האור המאיר מלמעלה באופן של מתנת חנם, האלקות היא בבחינת פשיטות, ראיה.

אך כיון שהמשכת העצמות היא

---

32) שבזה דוקא נשלמת הכוונה ד"דירה בתחתונים" (ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 215 הערה 11. ח"ד ע' 35).

*32) בטור או"ח סתכ"ח: "מבראשית עד י"ז בתמוז מפטירין מעין הפרשיות דומה בדומה ומשם ואילך לפי הזמן ולפי המאורע". אבל, מכיון שכל הענינים שבתורה הם בתכלית הדיוק [ובפרט, שגם הפרשיות ד"ומשם ואילך" יש להן שייכות ל"פורענותא" ול"נחמתא" – ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב. וראה גם שם שסו, א ואילך], הרי מזה עצמו שקבעו "(דברי ירמיהו לפ' פנחס..) נחמו לואתחנן ותאמר ציון לעקב עני' סוערה לראה אנכי וכו'", מובן, שגם הפטרות אלו שייכות להפרשיות (אלא ש"דברי ירמי'" – הן לפנחס והן למטות, "שמעו" – הן למטות והן למסעי וכו'). וראה לעיל ע' 62.

33) ראה לקו"ת ויקרא ב, ב.

*33) ראה זח"א רי, א. ח"ג כ, ב. עה, רע"א. – הלשון "לעילא ולעילא" נתבאר ברשימות (אוה"ת) לאיכה ע' 15. 20 ואילך. 41 (אוה"ת לנ"ך ח"ב ע' א'מד. א'נ ואילך. א'צב־ג). בסה"מ תרכ"ו ע' קכח ואילך. ובכ"מ.

34) ספרי, דב"ר, תנחומא (ג) ורש"י ר"פ ואתחנן.

35) ואתחנן ג, כה. וראה לקו"ת ואתחנן (ג, ג), שרצה להמשיך בחי' ראי' בכנס"י בפנימיות (ושם ע"ד, דאף שלא פעל זאת – המשיך בחי' זו בהם בבחי' מקיף עכ"פ).

36) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 127 ובהנסמן שם.

דוקא על ידי עבודה באופן של אתערותא דלתתא, ואילו באתערותא דלעילא כשלעצמה מגיעים רק לדרגת חיצוניות האור[37], שיש לה קשר מסויים לנבראים, לכן הראיה הבאה כמתנת חנם היא רק בדרגת הגילויים החיצוניים, ואינה מביאה לידי ההתבטלות האמיתית, כאמור לעיל בסעיף ד', לגבי הדרגה של "להשתחוות" הנובעת מ"ליראות" בבית המקדש[38], שבהשתחויה זו היתה מעורבת גם מציאות הנברא.

זהו גם ההסבר לכך שהנחמה של שבת פרשת ואתחנן, שבת נחמו, היא על ידי הנביאים: כיון שבהמשכה מלמעלה למטה, ה"מטה" תופס מקום, לכן באה המשכה זו באופן שהמטה יוכל להשיגו[39].

לאחר מכן צריכה העבודה להיות באופן של אתערותא דלתתא – מישראל לאלקות, מצד עבודתם העצמית[40], ולא מצד גילוי האור מלמעלה. זוהי המשמעות של "והיה עקב תשמעון", שגם בדרגה של "עקב", שאלקות אינה מאירה בה בגילוי, היהודי מתבטל[41] ומכניע את עצמו כלפי הקדוש־ברוך־הוא באופן של "תשמעון"[42].

משום כך, ההפטרה של פרשת עקב היא "ותאמר ציון עזבני ה' ואד' שכחני", שמרירות זו אינה נובעת מגילוי האור מלמעלה – להיפך, זהו מצב של "עזבני" ו"שכחני" – אלא מצד ה"מטה" עצמו.

הדבר קשור למבואר במדרש[43], ש"ותאמר ציון..." היא תשובה ל"נחמו נחמו...": לאחר שהקדוש־ברוך־הוא אומר לנביאים שהם ינחמו את ישראל, אומרת על כך כנסת ישראל "עזבני ה' ואד' שכחני" – הם הפצים בנחמת הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, ולא על ידי נביאים. ולכאורה: בני ישראל שמעו

---

37) לקו"ת שה"ש כב, ג. כג, ד ואילך.

38) ראה אוה"ת פ' ואתחנן (ע' סה, צג ובהנסמן שם), שבאם היו ממלאים בקשתו של משה "אעברה נא וארא", לא הי' ענין הגלות כלל. ועפ"ז תומתק השייכות ד"אעברה נא וארא" דפ' ואתחנן לענין "ליראות ולהשתחוות" דביהמ"ק.

39) ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 128 שגם הניסים הבאים בדרך המשכה מלמעלה למטה, מכיון שישנה איזו תפיסת מקום להמטה לגבי המשכה זו (שהרי ענינה הוא – שתהי' ההמשכה למטה), יש להם אחיזה בטבע – גדרי המטה.

40) להעיר גם מההפרש שבין פרשת שמע (שבפ' ואתחנן) לפרשת והי' אם שמוע (שבפ' עקב), שבפרשת שמע נאמר "ושננתם" קודם ל"וקשרתם גו'" – תלמוד גדול, ובפ' והא"ש נאמר "וקשרתם גו'" לפני "ולמדתם גו'" – מעשה גדול (אוה"ת ד"ה ושננתם). והרי תלמוד הוא דוגמת המשכה שמלמעלה, ומעשה – עבודה שמצד המטה (כמובן מאוה"ת שם). וראה לקמן ע' 81 ואילך.

41) להעיר גם מזה, שהחידוש שבפ' והא"ש (דפ' עקב) הוא "אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצות" (רש"י פרשתנו יא, יח. מספרי שם, יז).

42) ועפ"ז יומתק מה שהמאמר ד"ה וכתבתם תרכ"ט נאמר בפ' עקב (והוא המאמר ד"ה זה שבאוה"ת – נסדר ע"י כ"ק אדמו"ר הצ"צ ג"כ בדרושי פ' עקב) – אף שהפסוק "וכתבתם גו'" נאמר גם בפ' ואתחנן שלפני פ' עקב – כי תוכן מאמר זה הוא, מעלת ענין השמיעה וקב"ע – אזן ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים.

43) הובא באבודרהם בסדר הפרשיות והפטרות.

את דברי הנביאים ממשה רבינו ע"ה והלאה, ואדרבה – זהו יסוד ועיקר באמונה, כדברי הרמב"ם: "מיסודי הדת לידע שהא-ל מנבא את בני האדם"[44] – אך דוקא כאשר אין גילוי – "עזבני" ו"שכחני" – כאשר נמצאים בדרגה של "עקב", ובכל זאת קיימת עבודה של "תשמעון", אין מסתפקים בגילויים ומגיעים להמשכת העצמות[45].

אך כיון שהתכלית היא, כדלעיל בסעיף ז', שתהיינה שתי המעלות – שגם הדרגה של אלקות הנעלית לחלוטין מהנבראים תהיה בבחינת ראיה – על כך לאחר מכן פרשת "ראה אנכי" – שגם ב"אנכי" יש "ראה".

לכן ההפטרה של פרשת ראה[46] היא "עניה סוערה לא נחמה", שאמירת "ציון עזבני..." מביאה לידי אמירת הנביאים שלוחי ה' "עניה סוערה לא נחמה", אך כיון שגילוי זה בא לאחר העבודה מלמטה – "ותאמר ציון..." – לכן, למרות שגם הוא בא על ידי הנביאים, בכל זאת משמעותו היא[43], שהנחמה שעל ידי הנביאים אינה מספקת, והקדוש-ברוך-הוא מסכים[*46] שכנסת ישראל צודקת בטענתה "עזבני ה'..." – שאכן "עניה סוערה לא נחמה", ויש צורך, כפי שרואים בהפטרה הבאה, ב"אנכי אנכי הוא מנחמכם"[47].

ט. מחודש אב לחודש אלול

לפי האמור לעיל מובן מדוע קוראים תמיד את פרשת עקב בחודש אב, ואת פרשת ראה – בשבת מברכים אלול, או בראש חודש אלול עצמו:

אב הוא חודש של דינים[48], והוא מארבעים הימים האמצעיים שהיו "בכעס"[49]. ואילו אלול הוא חודש הרחמים[50], והוא מארבעים הימים האחרונים, שהיו "ברצון"[49].

---

44) הל' יסוה"ת רפ"ז. וראה ג"כ פירוש המשניות ר"פ חלק יסוד הששי (והשביעי).

45) ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 93 ובהערה 42.

46) ברוב השנים. משא"כ כשחל בר"ח. אבל גם אז הוא רק לפי שהפטרת עני' סוערה נדחית מהפטרת השמים כסאי (ראה ב"ח סתכ"ה).

*46) שהרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו ש"עני' סוערה גו'" – היא נבואה, "שהא-ל מנבא את בנ"א".

47) וי"ל, שהסדר של ג' הפטרות אלו – אתעדל"ע מצד עצמה, אתעדל"ת, ואתעדל"ע שלאחרי אתעדל"ת (שכוללת ב' המעלות – ראה לעיל סעיף ז') – הוא כסדר ג' מדות הראשונות חג"ת (כי "שבעה דנחמתא" הם כנגד ז' המדות, וג' הראשונות – חג"ת): חסד – המשכה, גבורה – העלאה, ותפארת – התכללות משתיהן.

48) זהר שמות יב, רע"א. ושם משמע שקאי על כל החדש (וראה גם מג"א או"ח ר"ס תקנא). אבל בזהר יתרו עח, ב (הובא בניצוצי אורות לזהר שמות שם. וראה גם קרבן נתנאל להרא"ש תענית פ"ד ס"ה), שזהו רק עד ת"ב. (ולהעיר מניצוצי אורות יתרו שם: "ששליטתו בס"* ימים").

49) רש"י פרשתנו יו"ד, יו"ד.

50) ראה או"ח ר"ס תקפא. לקו"ת ראה לב, א ואילך.

---

*) כן הוא בנצו"א שם. ולכאורה ברור שצ"ל בט'. ויל"ע בדפוס הא' דנצו"א.

בחודש אב – דינים, מורגשים בעיקר ההעלם והריחוק – "עקב" ו"עזבני... שכחני". אך דוקא על ידי כך **מגיעים לחודש הרחמים**[51] **– ל"ראה אנכי" ולנחמה של "אנכי אנכי...".**

ומכך שהעבודה של "והיה עקב תשמעון" והמרירות של "עזבני... שכחני" מביאות לידי "ראה אנכי" ו"אנכי אנכי הוא מנחמכם", מובנת המעלה המיוחדת שבעבודה זו, כידוע[52]**, שבגורם לענין מסויים יש מעלה על פני הדבר הנגרם בעצמו.**

(ממאמר ושיחת ש"פ עקב תשי"א
שיחת כ' מנחם אב תשכ"ט)

51) ראה לקו"ת נצבים מז, רע"ג: "ע"י הבכי' רחל מבכה כו' מעוררים רחמים להיות נמשך אח"כ באלול יג"מ הרחמים". וראה גם רשימות הצ"צ לאיכה ע' 20. 27 (אוה"ת לנ"ך ח"ב ע' א'נ. א'נד־ח).

52) המשך וככה תרל"ז פט"ז. ובכ"מ.